

Jakub Tekielak

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

jakub.tekielak@student.uj.edu.pl

Jurysdykcja, właściwość sądu, uznawanie i wykonywanie orzeczeń przy dochodzeniu roszczeń z tytułu szkody jądrowej

Jurisdiction, Recognition and Enforcement of Judgments in Seeking Redress for Nuclear Damage

STRESZCZENIE

Artykuł dotyczy kilku zagadnień proceduralnych związanych z dochodzeniem roszczeń z tytułu szkody jądrowej na podstawie Konwencji wiedeńskiej o odpowiedzialności cywilnej za szkodę jądrową. Konwencja ta, oprócz zagadnień materialnoprawnych, stanowi również o typowo proceduralnych kwestiach, takich jak: jurysdykcja, właściwość sądu, a także uznawanie i wykonywanie obcych orzeczeń. W pewnym zakresie nakazuje ona implementację pewnych norm ustawodawcy krajowemu. Istotny jest również stosunek proceduralnych przepisów Konwencji do innych obowiązujących w Polsce aktów prawnych w zakresie postępowania cywilnego.

Słowa kluczowe: szkoda jądrowa; jurysdykcja; uznawanie i wykonywanie orzeczeń

WSTĘP

Zjawisko promieniotwórczości, odkryte pod koniec XIX w., posiada znaczącą ilość specyficznych właściwości, które sprawiają, że można je uznać za wyjątkowe dobrodziejstwo dla ludzkości, znajdujące zastosowanie m.in. w energetyce, transporcie czy medycynie. Co istotne, przy niezachowaniu należytych reguł ostrożności z promieniowaniem (w szczególności promieniowaniem gamma) istnieje możliwość wywołania wypadku jądrowego, który może przyczynić się do powstania znaczących szkód zarówno w mieniu, środowisku, jak i człowieku. Z racji specyfiki ich źródła, stanowią wyjątkowo destrukcyjny i dotkliwy rodzaj szkód, który często może przyjmować olbrzymie rozmiary. Z tego powodu ustawodawca zdecydował

się uregulować odpowiedzialność deliktową za szkody jądrowe w osobnych aktach normatywnych, a tym samym ustanowić dla nich odrębny od art. 415 Kodeksu cywilnego¹ reżim odpowiedzialności. W systemie prawnym RP został on ujęty w dwóch aktach prawnych. Są to: Konwencja wiedeńska o odpowiedzialności cywilnej za szkodę jądrową² oraz art. 100–108 ustawy z dnia 29 listopada 2000 r. – Prawo atomowe³. Wedle obu regulacji, co do zasady, wyłączną odpowiedzialność za szkodę jądrową⁴ ponosi osoba eksploatująca urządzenie jądrowe. Odpowiedzialność tę oparto na zasadzie ryzyka. Nie należy jej klasyfikować jednakże jako w pełni absolutną odpowiedzialność, gdyż istnieje pewien bardzo wąski katalog przesłanek pozwalających na wyłączenie odpowiedzialności osoby eksploatującej⁵. Jedną z nich jest umyślne przyczynienie się poszkodowanego do powstania szkody (art. 101 ust. 3 ustawy Prawo atomowe)⁶. W związku z dowiedzeniem tej przesłanki sąd może dyskrejonalnie (czyli nie ma takiego obowiązku) zwolnić osobę eksploatującą urządzenie jądrowe z odpowiedzialności za szkodę jądrową wyrządzoną poszkodowanemu lub tę odpowiedzialność ograniczyć⁷.

Z uwagi na odrębny reżim odpowiedzialności wprowadzono również pewne osobliwości w zakresie postępowania cywilnego przy dochodzeniu przed sądem roszczenia o naprawienie szkody jądrowej. Wynikają one przede wszystkim z Konwencji wiedeńskiej i dotyczą międzynarodowego postępowania cywilnego (jurysdykcja, uznawanie i wykonywanie orzeczeń), ale też w pewnych aspektach obligują ustawodawcę krajowego do zawarcia pewnych norm w prawie krajowym. Pewne zagadnienia proceduralne w zakresie dochodzenia naprawienia szkód jądrowych znajdują się również w ustawie Prawo atomowe.

¹ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 1025 z późn. zm.).

² Konwencja wiedeńska o odpowiedzialności cywilnej za szkodę jądrową, sporządzona w Wiedniu dnia 21 maja 1963 r. (t.j. Dz.U. z 1990 r., nr 63, poz. 370 z późn. zm.), dalej jako: Konwencja wiedeńska.

³ T.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 792.

⁴ Przy czym przez szkodę jądrową nie rozumie się jakiegokolwiek szkody jądrowej wywołanej promieniowaniem jonizującym, ale – zgodnie z art. 100 pkt 5 ustawy Prawo atomowe – szkodę „w zakresie, w jakim szkoda powstała lub wynika z promieniowania jonizującego emitowanego przez jakiegokolwiek źródło promieniowania wewnątrz urządzenia jądrowego lub emitowanego przez paliwo jądrowe, materiały promieniotwórcze, odpady lub materiał jądrowy, pochodzące z urządzenia jądrowego, powstałe w nim lub wprowadzone do niego”. Urządzenie jądrowe to z kolei nie każde urządzenie wykorzystujące promieniowanie. Wedle art. 100 pkt 1 tej ustawy może być nim reaktor nieruchomy, zakład produkujący lub przetwarzający materiał jądrowy, składowisko materiałów jądrowych (materiał jądrowy zgodnie z art. 100 pkt 4 Prawa atomowego to paliwo jądrowe lub półprodukty związane z jego przerobem).

⁵ J. Kuźmicka-Sulikowska, *Zasada odpowiedzialności absolutnej (bezwzględnej)*, [w:] *Zasady odpowiedzialności deliktowej w świetle nowych tendencji w ustawodawstwie polskim*, LEX/el. 2011.

⁶ *Ibidem*.

⁷ R. Majda, *Cywilna odpowiedzialność za szkodę jądrową*, „Przeгляд Sądowy” 2002, nr 6, s. 58.

W niniejszym opracowaniu zostaną omówione wspomniane kwestie natury proceduralnej związane z odpowiedzialnością cywilną za szkody jądrowe w powiązaniu z relewantnymi prawnie normami polskiego kodeksu postępowania cywilnego⁸ i innych obowiązujących w Polsce regulacji dotyczących procedury cywilnej.

JURYSDYKCJA I WŁAŚCIWOŚĆ SĄDÓW

W art. XI ust. 1 Konwencji wiedeńskiej, do którego odsyła art. 106 ust. 3 ustawy Prawo atomowe, ustanowiono wobec państw będących stronami tej Konwencji ogólną regułę jurysdykcyjną w sprawach o dochodzenie naprawienia szkody jądrowej, stanowiącą, iż „jurysdykcja [...] przysługuje tylko sądom Umawiającej się Strony, na której terytorium wypadek jądrowy miał miejsce”. Oznacza to, że łącznikiem jurysdykcyjnym jest państwo miejsca wypadku jądrowego, czyli to, na terenie którego doszło do powstania danej szkody. W związku z ratyfikowaną kilka lat temu przez Polskę nowelizacją Konwencji wiedeńskiej z 1997 r. dodano ust. 1 *bis* do zawartości art. XI, ustalający w razie wypadku jądrowego na morzu łącznik jurysdykcyjny państwa mającego prawo do wyłącznej strefy ekonomicznej, na obszarze której do wypadku doszło (do stosowania, o ile oczywiście do wypadku doszłoby na terenie wyłącznej strefy ekonomicznej danego państwa-strony), o ile przed wypadkiem jądrowym poinformowała o takim właśnie obszarze depozytariusza Konwencji wiedeńskiej, czyli Międzynarodową Agencję Energii Atomowej (IAEA). Z kolei ust. 2 ustanawia wyjątek od reguły z ust. 1, stanowiąc, że:

Gdy wypadek jądrowy ma miejsce poza terytorium którejkolwiek Umawiającej się Strony lub poza obszarem, o którym powiadomienie przekazane zostało stosownie do ust. 1 *bis*, albo gdy miejsce zaistnienia wypadku jądrowego nie może być określone ponad wszelką wątpliwość, jurysdykcja w tych sprawach przysługuje sądom Państwa Urządzenia osoby eksploatującej, ponoszącej odpowiedzialność.

W tym przypadku łącznikiem jurysdykcyjnym nie jest już państwo miejsca wypadku, lecz państwo, na terytorium którego usytuowano dane urządzenie jądrowe odpowiedzialnej osoby eksploatującej (choćby zapewne oba łączniki będą ze sobą tożsame).

Ponadto w art. XI ust. 3 Konwencji wiedeńskiej przezornie zawarto regułę wyznaczającą, co nastąpi w sytuacji, gdy więcej niż jedno państwo na podstawie ust. 1, ust. 1 *bis* lub ust. 2 posiadałoby jurysdykcję. Wówczas ustanowiono dwie możliwości. Po pierwsze (art. XI ust. 3 pkt 1), jeśli wypadek jądrowy miał miej-

⁸ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 1360 z późn. zm.).

sce po części w państwie będącym stroną Konwencji wiedeńskiej, a częściowo poza jego terytorium, jurysdykcję przypisuje się sądom państwa-strony. Trzeba zauważyć, iż przez obszar znajdujący się poza terytorium państwa-strony należy rozumieć teren nieprzynależący choćby pośrednio do żadnego państwa, jak również terytorium państwa niebędącego stroną tej Konwencji. Takie rozumienie jest jak najbardziej zgodne z art. IA ust. 1 Konwencji wiedeńskiej, stanowiącym, że „Niniejsza Konwencja będzie stosowana w odniesieniu do szkody jądrowej, gdziekolwiek została ona doznana”. Co istotne, wskazanego zakresu sytuacyjnego ustawodawca polski nie ograniczył, korzystając z uprawnienia wynikającego z art. IA ust. 2 powyższej Konwencji. Po drugie, art. XI ust. 3 pkt 2 stanowi, że we wszelkich innych sytuacjach, tzn. takich, gdy do danego wypadku jądrowego doszło częściowo w więcej niż jednym państwie będącym stroną tej umowy, o jurysdykcji zdecyduje się „w drodze porozumienia między Umawiającymi się Stronami”. Powstaje też pytanie, do jakiego rodzaju jurysdykcji w Konwencji wiedeńskiej zaliczono sprawy związane z dochodzeniem naprawienia szkód jądrowych. Sama treść owej umowy międzynarodowej bezpośrednio o tym nie przesądza, niemniej z kontekstu wynika, że mowa tu o jurysdykcji wyłącznej, pomimo tego, że nie użyto określenia „wyłączna”. Świadczy o tym zwłaszcza art. XI ust. 3, w którym bardzo wyraźnie widać, że ustawodawca międzynarodowy koniecznie dąży do ograniczenia jurysdykcji sądowej do jednego państwa. Oznacza to, że brak jest możliwości zawarcia z poszkodowanym umowy jurysdykcyjnej i nie ma możliwości poszerzenia zakresu jurysdykcji przez tzw. wdanie się w spór.

Zastanawiające jest jednak, jak określić stosunek powyższych norm proceduralnych do innych regulacji w zakresie międzynarodowego postępowania cywilnego, obowiązujących w systemie prawa polskiego. Na wstępie należy uznać za niesłuszny pogląd, iż konwencje mają moc obowiązującą jedynie w stosunku do państw, przez co strony nie mogłyby się na takie konwencje powoływać. Konwencje, co do zasady, mają status prawa powszechnie obowiązującego⁹. Należy także zwrócić uwagę na fakt, iż jedną z naczelnych zasad międzynarodowego postępowania cywilnego jest zasada priorytetu umów międzynarodowych¹⁰. Mając na uwadze te założenia, należałoby rozważyć mogące wystąpić w praktyce trzy sytuacje, zakładając z góry, że w przypadku żadnej z nich nie istnieje jakikolwiek inny niż Konwencja wiedeńska traktat między państwami uszczegóławiający reguły międzynarodowego postępowania cywilnego bezpośrednio (tj. w sposób szczególny) w zakresie szkód jądrowych. Trzeba ponadto zauważyć, że w hierarchii źródeł prawa Konwencja wiedeńska posiada status wyższy od ustawy, co wynika z faktu, że swym zakresem obejmuje aspekty ujęte w innych ustawach, np. w ustawie

⁹ W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2014, s. 357.

¹⁰ W. Broniewicz, I. Kunicki, A. Marciniak, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2016, s. 601.

Prawo atomowe oraz w kodeksie postępowania cywilnego. Podstawę do przyjęcia takiego wniosku daje art. 241 ust. 1 w zw. z art. 89 ust. 1 pkt 5 (*in principio*) w zw. z art. 91 ust. 2 Konstytucji RP¹¹.

W pierwszej z tych sytuacji występują poszkodowani z państwa, z którym Polska zawarła ratyfikowaną umowę międzynarodową (bilateralną bądź wielostronną), stanowiącą w sposób ogólny o jurysdykcji w sprawach deliktów. Zauważywszy, iż takie akty są równe sobie rangą, należy posłużyć się regułą kolizyjną *lex specialis derogat legi generali*. Oznaczałoby to, że regulacje jurysdykcyjne Konwencji wiedeńskiej stanowiłyby przepisy szczególne wobec innych równych im rangą aktów prawa międzynarodowego obowiązujących w RP.

Druga sytuacja dotyczy poszkodowanych w wyniku wypadku jądrowego na terenie Polski, posiadających miejsce zamieszkania w krajach Unii Europejskiej, innych niż Polska. Co istotne, zasada priorytetu umów międzynarodowych w międzynarodowym postępowaniu cywilnym obejmuje także prawo wspólnotowe¹². W tym względzie, gdyby nie istniały przepisy Konwencji wiedeńskiej, należałoby zaaplikować w przypadku szkód jądrowych art. 4 ust. 1 o jurysdykcji ogólnej¹³ lub art. 7 pkt 2 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012¹⁴ (tzw. Bruksela Ia lub Bruksela I *bis*) o jurysdykcji przemiennej¹⁵ w przypadku czynu niedozwolonego lub czynu podobnego do czynu niedozwolonego. Rozporządzenie 1215/2012 stanowi akt prawa pochodnego UE, a co za tym idzie obowiązuje ono w RP na podstawie art. 91 ust. 3 Konstytucji RP. Pomimo istnienia pewnych koncepcji w prawie europejskim¹⁶, widzących w prawie pierwotnym i pochodnym UE normy w pełni nadrzędne nad prawem krajowym, obejmujących również krajowe zobowiązania międzynarodowe, pogląd taki należy odrzucić i uznać, że normy prawa wtórnego UE nie mają charakteru aktów wyższej rangi od ratyfikowanych umów międzynarodowych, ale są im równe. Wynika to z braku podstaw w polskiej Konstytucji do uznania takiej tezy za słuszną¹⁷. Niemniej w omawianym przypadku

¹¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (t.j. Dz.U. nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

¹² J. Gołaczyński, *Prawo prywatne międzynarodowe*, Warszawa 2017, s. 68.

¹³ Ł. Żelechowski, *Jurysdykcja krajowa w postępowaniu zabezpieczającym w świetle rozporządzenia nr 1215/2012*, [w:] *Ochrona gry komputerowej*, red. E. Traple, LEX/el. 2015.

¹⁴ T.j. Dz.Urz. UE L. 2012.351.1 z późn. zm., dalej jako: rozporządzenie 1215/2012.

¹⁵ J. Zatorska, *Komentarz do art. 7 rozporządzenia nr 1215/2012 w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych*, [w:] *Komentarz do rozporządzenia nr 1215/2012 w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych*, LEX/el. 2015.

¹⁶ Można by to uzasadniać w oparciu o wyrok ETS z dnia 17 grudnia 1970 r. (C-11/70), stanowiący o zasadzie pierwszeństwa prawa wspólnotowego wobec norm krajowych, również o charakterze konstytucyjnym, a więc oznaczałoby to zasadniczo pełną nadrzędność norm prawa UE także nad konwencjami.

¹⁷ Wyrok TK z dnia 24 listopada 2010 r., K 32/09.

w odniesieniu do prawa UE nie należy rozważać tego zagadnienia poprzez ogólne reguły kolizyjne, gdyż prawodawca europejski przewidział w tym wypadku odpowiednie przepisy rozporządzenia 1215/2012. Należy do nich zaliczyć art. 71 ust. 1 oraz ust. 2 lit. a, które stanowią, iż wspomniane rozporządzenie nie narusza przepisów konwencji, których państwa członkowskie są stronami i które regulują jurysdykcję o charakterze szczególnym w stosunku do rozporządzenia 1215/2012¹⁸. Jako że przepisy Konwencji wiedeńskiej, której Polska jest stroną, takie aspekty istotnie regulują (świadczy o tym szczególny charakter odpowiedzialności za szkodę jądrową w stosunku do odpowiedzialności wynikającej z art. 4 ust. 1 i 7 pkt 2 rozporządzenia 1215/2012), rozporządzenie 1215/2012 nie narusza pomiędzy państwami członkowskimi przepisów o jurysdykcji zawartych w Konwencji wiedeńskiej. Ponadto zakres przepisów Konwencji wiedeńskiej nie stanowi przeszkody prowadzącej do „rezultatów mniej korzystnych dla należytego funkcjonowania rynku wewnętrznego”¹⁹. Co za tym idzie, biorąc pod uwagę przytoczone argumenty, normy jurysdykcyjne Konwencji wiedeńskiej będą w tym wypadku przepisami szczególnymi w stosunku do art. 7 pkt 2 rozporządzenia 1215/2012.

Pozostaje do rozważenia trzeci stan, w którym brakuje aktów prawa międzynarodowego zawartych przez Polskę z państwem osoby dochodzącej roszczenia z tytułu szkody jądrowej. Wówczas przepisy Konwencji wiedeńskiej, jako ratyfikowanej przez RP umowy międzynarodowej o statusie umowy zatwierdzonej przez Sejm, zgodnie z art. 91 ust. 2 Konstytucji RP stanowią bezpośrednio stosowany akt nadrzędny²⁰ nad regulacjami części czwartej kodeksu postępowania cywilnego (odnoszącej się do międzynarodowego postępowania cywilnego), która zasadniczo reguluje w takich stanach faktycznych kwestie jurysdykcyjne.

Pojawia się także pytanie dotyczące tego, jak określić właściwość rzeczową i miejscową sądu, jeśli sądem właściwym do wytoczenia powództwa związanego z roszczeniem dotyczącym szkody jądrowej będzie sąd polski. W kontekście właściwości rzeczowej istnieje, pełniący wobec art. 17 k.p.c. rolę *lex specialis*, art. 106 ust. 1 ustawy Prawo atomowe, stanowiący, iż „W przypadku gdy szkoda jądrowa powstała w wyniku wypadku jądrowego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, sądami właściwymi do rozpatrywania pozwów w sprawach odszkodowań za szkody jądrowe są sądy okręgowe”. Trzeba zwrócić uwagę na fakt, że przepis ów, dotyczący jedynie szkody jądrowej powstałej na terenie RP, pozostawia lukę odnoszącą się do właściwości sądu, jeśli jurysdykcja sądu polskiego wynikałaby z art. XI ust. 2. Literalnie rzecz ujmując, oznacza to, że w przypadku szkód podpadających pod

¹⁸ J. Zatorska, *Komentarz do art. 69 rozporządzenia nr 1215/2012 w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych*, [w:] *Komentarz do rozporządzenia nr 1215/2012...*

¹⁹ Wyrok TSUE z dnia 4 maja 2010 r., C-533/08 – pkt 1 streszczenia wyroku.

²⁰ *Prawo konstytucyjne RP*, red. P. Sarnecki, Warszawa 2014, s. 55.

art. XI ust. 2 właściwość rzeczową powinny określać ogólne reguły art. 17 k.p.c. Nie wydaje się jednak, by taka rzeczywistość była wola ustawodawcy polskiego, ponieważ brak jest jakiegokolwiek *ratio legis* dla takiego stanu rzeczy. Stąd też trudno nie zaproponować postulatu *de lege ferenda* dla ustawodawcy polskiego, aby objął zakresem przepisów o właściwości rzeczowej w ustawie Prawo atomowe również stany faktyczne z art. XI ust. 2 Konwencji wiedeńskiej. W związku z odesłaniem w pozostałych sprawach proceduralnych do kodeksu postępowania cywilnego w art. 106 ust. 2 ustawy Prawo atomowe, rozpatrzenie sprawy przez sąd rejonowy stanowiłoby podstawę do stwierdzenia nieważności postępowania na podstawie art. 379 pkt 6 k.p.c. Jako że art. 106 ustawy Prawo atomowe nie zawiera żadnych wzmianek odnoszących się do właściwości miejscowej, należy wnioskować, że powinno się stosować reguły kodeksu postępowania cywilnego, czyli w tym przypadku prawnie relewantne byłyby przepisy o właściwości ogólnej z art. 27–30 k.p.c., a ponadto regulacje o właściwości przemiennej dla deliktów z art. 35 k.p.c. Oznaczałoby to istnienie dwóch podstaw właściwości miejscowej do wybrania przez poszkodowanego.

Pewną trudność może stanowić art. XI ust. 4 Konwencji wiedeńskiej, dodany do niej w wyniku noweli z 1997 r., stanowiący, iż „Umawiająca się Strona [tj. także Rzeczpospolita Polska – J.T.], której sądy sprawują jurysdykcję, zapewni, że tylko jeden z jej sądów będzie właściwy w sprawach każdego wypadku jądrowego”. Prawodawca międzynarodowy zobligował zatem państwa-sygnatariuszy do wskazania w ustawodawstwie krajowym tylko jednego sądu właściwego do wnoszenia takich pozwów. Innymi słowy, prawo krajowe powinno ograniczyć w przypadku roszczeń w związku z powstaniem szkody jądrowej zarówno właściwość miejscową, jak i rzeczową do jednego sądu, czyli np. do Sądu Okręgowego dla Warszawy-Pragi. Niemniej polski ustawodawca zaniechał tego obowiązku traktatowego, o czym świadczy powyższa interpretacja norm wynikających z art. 106 ustawy Prawo atomowe. Postulat ustalenia właściwości tylko jednego sądu został już zresztą kiedyś zaproponowany, niemniej uzasadniano go tylko pobudkami natury funkcjonalnej, nie wiążąc go ze zgodnością aktów prawnych²¹. W Republice Słowackiej, która również jest stroną Konwencji wiedeńskiej, zobowiązanie to zostało zrealizowane przez ustalenie właściwości Sądu Rejonowego w Nitrze (*Okresný súd Nitra*) dla szkód powstałych w związku z wypadkiem jądrowym, o czym stanowi § 14f ust. 1 słowackiej ustawy *Zakon z 19. marca 2015 o občianskoprávnej zodpovednosti za jadrovú škodu a o jej finančnom krytí a o zmene a doplnení niektorých zákonov*²². Ustawodawca polski również powinien podążyć podobną drogą, implementując art. XI ust. 4 Konwencji wiedeńskiej.

²¹ *Założenia projektu ustawy o cywilnej odpowiedzialności za szkodę jądrową. Projekt*, http://radalegislacyjna.gov.pl/sites/default/files/dokumenty/projekt_ustawy_278.pdf [dostęp: 30.06.2018].

²² www.noveaspi.sk/products/lawText/1/83838/1/2 [dostęp: 30.06.2018].

UZNAWANIE I WYKONYWANIE ORZECZEŃ

Konwencja wiedeńska nie omija także zagadnienia uznawania wchodzących w jej zakres przedmiotowy orzeczeń zapadłych w innych państwach, będących jej stronami. We wchodzącym w jej skład art. XII ust. 1 wskazano, że „Orzeczenie, niepodlegające już zwykłej procedurze odwoławczej, wydane przez sąd Umawiającej się Strony, który sprawuje jurysdykcję, zostanie uznane”. Wydaje się, że wprowadzono tutaj uznawanie orzeczeń sądowych z mocy prawa, choć to wcale nie wynika bezpośrednio z treści przepisu. Autor wywodzi ów wniosek z faktu, iż w Konwencji nie wspomniano nic o procedurze prowadzącej do jego uznania (czyli np. zatwierdzenia przez sąd), co powinno świadczyć o uznawaniu *ex lege*. Oznacza to, iż w Konwencji w tym względzie zostało przyjęte analogiczne rozwiązanie, jak w art. 1145 k.p.c. (w brzmieniu po nowelizacji k.p.c. z 2008 r.²³). Reguła ta w zakresie szkód jądrowych ma charakter szczególny wobec reguł uznawania orzeczeń wywodzonych zarówno z kodeksu postępowania cywilnego, jak i innych ogólnych regulacji traktatów bilateralnych i wielostronnych, dodając do tego wspomniane wcześniej rozporządzenie 1215/2012. Art. XII ust. 1 wskazuje jednakże trzy przesłanki stojące na przeszkodzie, aby uznać dane orzeczenie. Jedną z nich jest uzyskanie orzeczenia w wyniku oszustwa. Druga dotyczy sytuacji, gdy strona we wcześniejszym postępowaniu, zakończonym wydaniem orzeczenia, nie miała należytej możliwości przedstawienia swojego stanowiska. Obejmuje ona właściwie taki sam zakres, jak przesłanki nieuznania orzeczenia z art. 1146 § 1 pkt 3 i 4 k.p.c. Trzecią okolicznością wyłączającą możliwość uznania wyroku jest sprzeczność „z polityką państwową Umawiającej się Strony, na której terytorium ma nastąpić uznanie tego orzeczenia” lub jej niezgodność z fundamentalnymi zasadami sprawiedliwości. Ta przesłanka z kolei przypomina art. 1146 § 1 pkt 7 k.p.c., czyli tzw. procesową klauzulę porządku publicznego.

Konwencja wiedeńska nie omija też niezwykle istotnego w międzynarodowym postępowaniu cywilnym zagadnienia, jakim jest wykonywanie zagranicznych orzeczeń (zapadłych w zakresie unormowanym przez Konwencję). Odpowiednie regulacje znajdują się w art. XII ust. 2 zd. pierwsze Konwencji. Przepis ten nie zawiera żadnych skonkretyzowanych reguł obowiązujących wszystkie państwa-sygnatariuszy, jak w przypadku uznania orzeczeń. Ustanawia on odesłanie do prawa krajowego państw-sygnatariuszy słowami: „Orzeczenie uznane zgodnie z ust. 1 niniejszego artykułu, po przedstawieniu go do wykonania zgodnie z formalnymi wymogami prawa Umawiającej się Strony, w której występuje się o jego wykonanie, będzie wykonalne tak, jak orzeczenie sądu tej Umawiającej się Strony”.

²³ T. Ereciński, *Komentarz do art. 1145 Kodeksu postępowania cywilnego*, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 6: *Międzynarodowe postępowanie cywilne. Sąd polubowny (arbitrażowy)*, red. T. Ereciński, LEX/el. 2017.

Jest to dość specyficzna regulacja w porównaniu z większością norm międzynarodowego postępowania cywilnego, gdyż ma ona charakter wielostronnej normy kolizyjnej odsyłającej do innego prawa, a normy kolizyjne spotyka się zasadniczo w stanach faktycznych prawa prywatnego międzynarodowego materialnego²⁴, a nie międzynarodowego postępowania cywilnego. Przez wykonanie „zgodnie z formalnymi wymogami prawa” umawiającej się strony powinno się rozumieć zastosowanie prawa krajowego w szerokim rozumieniu tego pojęcia. Oznacza to, że nie powinno się tutaj ograniczać rozumienia prawa krajowego tylko do normujących wykonywanie obcych orzeczeń przepisów krajowych *sensu stricto*, jak kodeks postępowania cywilnego (art. 1150–1152), ale obejmować je również zakresem aktów prawa o charakterze ponadnarodowym bilateralnym lub wielostronnym, o ile obowiązywałyby w relacji z danym państwem-stroną Konwencji wiedeńskiej. Odnosiłoby się to w szczególności do rozporządzenia 1215/2012 (art. 39–44 i 46–57), znajdującego zastosowanie w państwach UE.

PODSUMOWANIE

Rzeczpospolita Polska, stając się jedną ze stron Konwencji wiedeńskiej o odpowiedzialności cywilnej za szkodę jądrową, zgodziła się na uregulowanie w swoim własnym porządku prawnym wielu różnorodnych kwestii powiązanych z zagadnieniem odpowiedzialności deliktowej spowodowanej działaniem promieniowania pochodzącego z urządzeń jądrowych. Obok materialnoprawnych aspektów na treść Konwencji składają się również przepisy natury proceduralnej. Z racji specyfiki tej umowy międzynarodowej jej formalnoprawne normy odnoszą się zarówno do postępowania cywilnego rozpoznawczego, jak i do międzynarodowego postępowania cywilnego. Świadczy o tym to, iż Konwencja wiedeńska w zakresie proceduralnym zawiera przepisy normujące jurysdykcję, właściwość sądu, a także uznawanie i wykonywanie orzeczeń zagranicznych. Tym samym ustanawia ona przepisy szczególne wobec obejmujących ten sam zakres ogólniejszych regulacji ujętych w dwustronnych i wielostronnych umowach międzynarodowych o współpracy sądowej, rozporządzeniu unijnym 1215/2012 oraz kodeksie postępowania cywilnego.

Konwencja wiedeńska o odpowiedzialności cywilnej za szkodę jądrową zawiera przede wszystkim normy bezpośredniego zastosowania. W mniejszym stopniu występują w niej także normy o charakterze dyrektywalnym, zobowiązujące państwa-strony do uwzględnienia bądź uszczegółowienia pewnej materii w ustawodawstwie krajowym. Dotyczą one również kwestii proceduralnych, takich jak

²⁴ P. Mostowik, *O postępowaniu w razie nieustalenia łączników kolizyjnych lub treści prawa obcego*, [w:] *Rozprawy cywilistyczne. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Edwardowi Drozdowi*, red. M. Pecyna, J. Pisuliński, M. Podrecka, Warszawa 2013, s. 709.

obowiązek ustalenia przez ustawodawcę jednego konkretnego sądu na terenie kraju posiadającego właściwość do orzekania w sprawach obejmujących w swym zakresie odpowiedzialność cywilną za szkodę jądrową. Polski legislator nie zaimplementował jednak tego zapisu, a co za tym idzie należy postawić postulat *de lege ferenda*, aby taki stan rzeczy jak najszybciej został zmieniony. Jest to o tyle istotne, że w ostatnich latach coraz więcej mówi się o powrocie do porzuconego prawie 30 lat temu pomysłu budowy w Polsce elektrowni jądrowej²⁵, zatem rola omawianych norm prawnych może przybrać na znaczeniu.

BIBLIOGRAFIA

- Broniewicz W., Kunicki I., Marciniak A., *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2016.
- Decyzja ws. elektrowni jądrowej w pierwszej połowie roku. Zapowiedź ministra energii, <https://businessinsider.com.pl/finanse/inwestowanie/elektrownia-jadrowa-w-polsce-decyzja-w-polo-wie-roku/4qedn59> [dostęp: 30.06.2018].
- Ereciński T., *Komentarz do art. 1145 Kodeksu postępowania cywilnego*, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 6: *Międzynarodowe postępowanie cywilne. Sąd polubowny (arbitrażowy)*, red. T. Ereciński, LEX/el. 2017.
- Gołaczyński J., *Prawo prywatne międzynarodowe*, Warszawa 2017.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (t.j. Dz.U. nr 78, poz. 483 z późn. zm.).
- Konwencja wiedeńska o odpowiedzialności cywilnej za szkodę jądrową, sporządzona w Wiedniu dnia 21 maja 1963 r. (t.j. Dz.U. z 1990 r., nr 63, poz. 370 z późn. zm.).
- Kuźmicka-Sulikowska J., *Zasada odpowiedzialności absolutnej (bezwzględnej)*, [w:] *Zasady odpowiedzialności deliktowej w świetle nowych tendencji w ustawodawstwie polskim*, LEX/el. 2011.
- Majda R., *Cywilna odpowiedzialność za szkodę jądrową*, „Przegląd Sądowy” 2002, nr 6.
- Mostowik P., *O postępowaniu w razie nieustalenia łączników kolizyjnych lub treści prawa obcego*, [w:] *Rozprawy cywilistyczne. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Edwardowi Drozdowi*, red. M. Pecyna, J. Pisuliński, M. Podrecka, Warszawa 2013.
- Prawo konstytucyjne RP*, red. P. Sarnecki, Warszawa 2014.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 (t.j. Dz.Urz. UE L. 2012.351.1 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 1025 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 1360 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 29 listopada 2000 r. – Prawo atomowe (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 792).
- Wróbel W., Zoll A., *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2014.
- www.noveaspi.sk/products/lawText/1/83838/1/2 [dostęp: 30.06.2018].
- Wyrok ETS z dnia 17 grudnia 1970 r., C-11/70.
- Wyrok TK z dnia 24 listopada 2010 r., K 32/09.
- Wyrok TSUE z dnia 4 maja 2010 r., C-533/08.

²⁵ Decyzja ws. elektrowni jądrowej w pierwszej połowie roku. Zapowiedź ministra energii, <https://businessinsider.com.pl/finanse/inwestowanie/elektrownia-jadrowa-w-polsce-decyzja-w-polo-wie-roku/4qedn59> [dostęp: 30.06.2018].

Założenia projektu ustawy o cywilnej odpowiedzialności za szkodę jądrową. Projekt, http://radalegislacyjna.gov.pl/sites/default/files/dokumenty/projekt_ustawy_278.pdf [dostęp: 30.06.2018].

Zatorska J., *Komentarz do art. 7 rozporządzenia nr 1215/2012 w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych*, [w:] *Komentarz do rozporządzenia nr 1215/2012 w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych*, LEX/el. 2015.

Zatorska J., *Komentarz do art. 69 rozporządzenia nr 1215/2012 w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych*, [w:] *Komentarz do rozporządzenia nr 1215/2012 w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych*, LEX/el. 2015.

Żelechowski Ł., *Jurysdykcja krajowa w postępowaniu zabezpieczającym w świetle rozporządzenia nr 1215/2012*, [w:] *Ochrona gry komputerowej*, red. E. Traple, LEX/el. 2015.

SUMMARY

The article is about several procedural issues connected with seeking redress for nuclear damages on the basis of the Vienna Convention on Civil Liability for Nuclear Damage. Not only this Convention refers to substantive law, but it also concerns typically procedural matters such as international jurisdiction, domestic jurisdiction as well as recognition and enforcement of judgments. In some extent it forces domestic legislators to implement some legal norms into national law. Another essential thing is relation between regulations of the Vienna Convention and other legally binding acts in Poland regarding civil procedure.

Keywords: nuclear damage; jurisdiction; recognition and enforcement of judgments